

vrijedi i za problem manipulacije i slobode u Crkvi (drugi dio). U toj napetosti između manipulacije i slobode najveći je autoritet ljubav. Crkva je usmjerena budućnosti; ona je nužno u pokretu (prema eshatonu, prema vječnosti). Zato Crkva mora biti dinamična, prošlost pobijediti, u sadašnjosti raditi i budućnost graditi. U tome je Drugi vatikanski sabor bez sumnje Crkvi dao snažan podstrek.

A. R.

SEMINARIUM XXVIII (1976) br. 2, str. 199—518. Pastoralni priručnici.

Školski (misli se na visokoškolske) priručnici danas nisu u modi. Rijetko koji sveučilišni profesor ima odvažnosti da priredi za javnost zaokruženi udžbenik iz svoje struke. Uobičajilo se da više autora izda skupne tekstove ad instar manualium ili pak manje ili više debele leksikone, koji u nestavnom obliku pružaju najvažnije podatke iz određene grane znanosti. Postoje također i uske specijalističke monografije, ali su sintetički pregledi rijetkost. To važi kako za svjetovnu nastavu tako i za naš teološki studij.

Odakle suvremena odbojnost prema udžbenicima?

Mnogi su tome razlozi. U prvom je redu za to odgovorna prevelika specijalizacija svih znanstvenih disciplina. Polje istraživanja se toliko produbilo i usitnilo, a gradivo za učenje toliko proširilo, da ga jedan čovjek, pa bio on i najbolji stručnjak, jedva može obuhvatiti. Nije danas lako dati jednu sintezu niti uopće povezani sistem neke naučne cjeline. Brzi i nagli razvitak svih znanstvenih grana također otežava pisanje priručnika. Nakon godinu-dvije svaki je udžbenik donekle zastario. Teško je stoga steći sigurnost u vrednovanju najnovijih rezultata istraživanja, pa odatle i pomanjkanje odvažnosti u donošenju vlastitih sudova.

Mnogi se profesori ustručavaju sastavljati udžbenike i zbog neminovnih pomanjkanja što su vezana uz školske tekstove. Najčešći prigovor manualima je da sputa-

vaju inicijativu i slobodu predavača koji su na njih (na)vezani. Udžbenici na neki način dogmatiziraju i fiksiraju polučene rezultate na uštrb novih spoznaja i eksperimenata. Nisu u skladu s modernim pluralizmom u filozofiji i javnom životu. Kod studenata promiču memoriranje (»bubanje«) na štetu stvaralačkog rada i samostalnog razmišljanja. Da prebrzo zastaraju, već smo kazali.

Svi ti prigovori stoje ako udžbenike pišu nevješti auktori, ako ih tumače uskovidni profesori ili iz njih uče studenti »štreberi«. Naprotiv, znanstveno pouzdani, pedagoški usmjereni i na didaktički način sastavljeni priručnik ni u čemu ne sputava predavačevu inventivnost niti studentovu aktivnu angažiranost u studiju. U njemu — još više u samom predavanju, a naročito u seminarima — ima dovoljno mjesta i za pluralizam i za borbu mišljenja. Istina je da udžbenici brzo zastaraju, ali tu je predavač da ih ažurira, oživljuje i nadopunjuje.

O problemu suvremenih teoloških priručnika raspravlja 2. broj rimskog časopisa »Seminarium« iz g. 1976. Časopis izdaje Kongregacija za katolički odgoj, ima međunarodni značaj i pisan je na glavnim evropskim jezicima. Obično je svaki broj posvećen posebnoj temi iz svećeničkog odgoja ili katoličkog školstva. Spomenuti broj nosi podnaslov »Theologici libri manuales in praesenti rerum conditione«.

Uvodni članak je sastavio prefekt Kongregacije kardinal Garrone. Ostali pisci su Talijani, Nijemci, Francuzi, jedan Španjolac i jedan Čeh. Svi zastupaju tezu o potrebi i koristi teoloških udžbenika. Pozivaju se na pedagoške, psihološke, didaktičke i pastoralne razloge za nastavak stare manualističke tradicije, predešene za naše vrijeme. Oni ne prešućuju ni negativne strane školskih udžbenika (osobito Garrone, Schmaus, Agazzi), ali ukazuju i na njihovu potrebu, posebno danas u ovoj raširenoj vjerskoj konfuziji.

Kard. Garrone tretira problem udžbenika u njegovoj cjelini sa stanovišta teološkog studija. Direktor pedagoškog instituta katoličkog

sveučilišta Sacro Cuore (Milano) A. Agazzi obrađuje isto pitanje s pedagoškog stajališta. Dominikanc R. Tremblay daje kratki povijesni pregled teoloških priručnika do danas. Poznati dogmatičar M. Schmaus (München) u svojoj studiji izlaže uvjete što ih mora ispuniti vrijedan bogoslovni priručnik. Temeljni stav ovog općeg dijela Seminarijuma mogli bismo sažeti u rečenicu: nije pitanje da li su teološki udžbenici potrebiti, već — kako se njima služiti? Dakle: »problema del usor«, kako veli prof. Agazzi (str. 237).

Otkad su se na bogoslovnim učilištima uveli nacionalni jezici kao nastavni, stari latinski međunarodni manuali više ne nalaze odaziva, pa su gotovo nestali. Ako se još ponegdje u pojedinim narodima afirmirao kakav teološki udžbenik, on obično ne prelazi narodne granice. Iz Seminarijuma možemo vidjeti da zasad na području manualistike najbolje stoje crkvena povijest, biblicistika i patrologija (str. 514). Nešto lošije stoje dogmatika i pastoralka, a najgore prolaze moralka, fundamentalka i liturgija (str. 515). Ja bih još nadodao: i kanonsko pravo.

Proučivši opća pitanja školskih teoloških tekstova, Seminarium razglaba sadašnju situaciju u pojedinim bogoslovnim disciplinama nabrajajući i analizirajući poznatije priručnike. Odmah upada u oči da nigdje nije spomenut niti jedan jedini tekst na kojem slavenskom jeziku (zar baš toliko malo vrijedimo u katoličkoj zajednici?!).

Dekan salezijanskog filozofskog fakulteta u Rimu V. Miano dosta iscrpno navodi glavne sintetičke tekstove iz filozofije na raznim jezicima. Grupa profesora iz Friburga (Švicarska) upozorava na vrednije knjige za studij biblije na francuskom i njemačkom jeziku, a prof. S. Cipriani (Napulj) nadopunjuje listu sa sličnim pomagalima na talijanskom, španjolskom i engleskom. Benediktinac B. Neunheuser, rektor Anselmianuma, naglasuje da se na području liturgije unaprijed moramo oslanjati jedino na pokoncilске priručnike, a tih nažalost imamo malo.

Poznati njemački fundamentalist Adolf Kolping (Freiburg) izlaže i principijelno i konkretno situaciju u fundamentalci i dogmatici na njemačkom govornom području. Tu se ističe kolektivno djelo »Mysterium salutis«. Zanimljivo su pokazani novi trendovi u dogmatici i fundamentalci. Kolpingov članak je izvanredno vrijedna studija o suvremenoj teologiji. Uza nj se naslanja prikaz Františka Rypara o sličnim tekstovima na francuskom, engleskom, latinskom, talijanskom i španjolskom jeziku. Šteta je da ni ovaj češki poliglot nije posvetio barem koju rečenicu slavenskim teološkim udžbenicima.

Rektor Alfonsianuma (Rim) D. Capone ne zadovoljava se time da samo nabroji novije moralne priručnike, već zalazi i u suvremena etička previranja te iznosi uvjete koje postavlja pokoncilsko vrijeme na dobar školski tekst iz morala. I. Moriones (Teresianum, Rim) kratko iznosi zadovoljavajuće stanje u manualistici iz crkvene povijesti i patrologije (odale naslov njegova sastava: »Los Manuales de Historia de la Iglesia: un sector privilegiado«).

Upada u oči da u Seminariumu nema nikakva prikaza o udžbeničkoj situaciji u kanonskom pravu. Uvodničar to objašnjava prelaznim stanjem u kojemu se danas nalazi crkveno pravo uslijed revizije Crkvenog zakonika. U takvim prilikama je zaista nemoguće bilo kakav pokušaj sistematizacije.

Nasuprot solidnih, preciznih i vjernih prikaza Kolpinga, Rypara, Miana i ostalih, za područje pastoralne teologije nastupa R. Spiazzi, profesor pastoralke na dominikanskom sveučilištu S. Tommaso u Rimu, sa svojim površnim člankom. Na njemu se želimo malo zaustaviti. Moramo odmah sa žalošću konstatirati da je Spiazzi pregled neadekvatan, moralizatorski sastavljen i sadržajno manjkav.

U prvom dijelu članka, mjesto da vrednuje pastoralne udžbenike, Spiazzi nabroja i opisuje sadržaje raznih pastoralnih monografija (Mc Intosh, Arnold, Rahner, Ceriani i dr.), pa čak i revijalnih članaka (Pattaro, M. Lefebvre, Mazzolini, Frattallone, Mieth, Liege, Schurr, Padberg). Zalazi i na van-

pastoralno polje (Mondin, Pique), osobito u političku teologiju. Ukoliko se zadržava na pastoralnom terenu, više se bavi nekim posebnim aspektima pastoralke (teorija-praksa, samostalnost-interdisciplinarnost) nego njezinom cjelovitosti.

Od brojnih priručnika za pastirsko bogoslovlje Spiazzi spominje samo dva: »Teologia de la acción pastoral« od Fl. Samanese i U. Carretera, te još poznato kolektivno djelo »Handbuch der Pastoraltheologie« (ovo posljednje samo u bilješci 40, na str. 494). Sasvim se općenito spominje »Collana Manuali di Pastorale«, što je izdaje Marietti (Torino).

U drugom dijelu svog sastava Spiazzi se zaustavlja na nekim svojim starijim mislima i knjigama (koje, doduše, uzete skupa, ipak čine jednu pastoralnu panoramu). Previše ih citira i prepričava u dugim izvodima, premda su već prilično zastarjele (i sam ih naziva »un ormai lontano tentativo«, 499). Naslovi, što ih usput spominje, pretežno su starijeg datuma. Sve njemu drage misli zapravo su zbirka »općih mjesta« iz pastoralala i o pastoralu.

Pisac nam citira i obilje definicija pastirskog bogoslovlja, koje potječu od raznih auktora talijanskog i francuskog jezika. Razloga za te citate ne vidimo, ali se možemo složiti s piscem da nema jedinstvene definicije praktične teologije kao ni jednoga konciznog a sveobuhvatnog pastoralnog priručnika (500).

U III dijelu Spiazzi postavlja neka načela za izradu pastoralnih udžbenika:

1. Prema zahtjevima II vatik. sabora pastoralno nastojanje mora prožimati čitavu teologiju (Optatum totius, 4, 11, 12, 14—16).

2. Potrebna je veća jedinstvenost sadržaja (objectum materiale) i strukture udžbenika (obj. formale).

3. Pastoral je znanost ne samo vještina. Ne smijemo ga stoga pustiti uskom pragmatizmu.

4. Preporučuje se klasična razdioba na tri temeljna pastoralna čina: ministerium verbi, regiminis et sacramentorum.

5. Naglasuje se povezanost s ostalim teološkim disciplinama kao

i važnost pomoćnih nauka uz upozorenje od opasnosti sociologizma.

6. Pastoralna teorija i praksa moraju voditi računa o suvremenim gibanjima, znakovima vremena i stvarnom položaju suvremenog čovjeka.

Spiazzi donosi i konkretni sadržaj jednog svestranog pastoralnog udžbenika. On bi se sastojao od četiri glavna dijela: 1) od osnova pastoralnog bogoslovlja (pastor. ekleziologija i sociologija, poimenistika); 2) didaktičke pastoralke (munus docendi) s kerigmatikom, katehетikom i homiletikom; 3) pastoralne hodegetike (munus regendi) sa psihologijom, pedagogijom i misiologijom; te 4) od sakramentalne pastoralke (munus sanctificandi), koja bi tretirala pastoralno liturgijsko djelovanje.

Ujedno pisac preporučuje posebne tečajeve i vježbe iz psihologije, pedagogije, sociologije, medicine i psihijatrije. Na kraju izražava želju za jednim »tipičnim« pastoralnim priručnikom, sastavljenim u timskom radu mnogih stručnjaka.

U svom konceptu pastoralke Spiazzi nije uopće našao mjesta za evanđeosku ideju služenja pastira. Pastoralni termini su mu zastarjeli, a postavljeni uvjeti preopćeniti. Nije nam dao pregled ni uzorak ni jednog suvremenog pastoralnog priručnika. Najbolji je u trećem dijelu svoga članka, u kojemu je pokušao, premda bez originalnosti, dati neke praktične preporuke za sastav pastoralnih priručnika.

Casopisu Seminarium smo zahvalni što je načeo i pozitivno postavio tako aktualno pitanje teoloških priručnika. Sad je na profesorima red da se odvaže na izradu bogoslovnih udžbenika, barem u obliku skripata.

Živan Bezić

P. WESS, Gemeindegkirche — Zukunft der Volkskirche. Der Lernweg einer Pfarrgemeinde. Herder Wien, Wollzeile. Wien 1976. 135 stranica.

Pitanje župske zajednice stoji danas u središtu diskusije. Mnogo